

a iz očij so ji drle solze, katere ji je iztiskala silna srčna boleost in ponižanje pred to žensko, ki se ji je studila.

»Jej, Milka, seveda! — Kolikor časa hočete, saj se mi tako smilite, ker ste bili tako . . . tako neprevidni.«

Milka je ostrmela. —

»Hm, spomnite se Boccaccia! — Ha, ha! — ha, ha!« —

In surovo se smeje, jo je zapustila samo v sobici. — Milka pa je zrla srepo pred-se in polglasno mehanično šepetala: »Boccaccio, Boccaccio!« —

(Konec prihodnjič.)

Dunajska pisma.

IV.

Uboštvo ni sramota, če si ga človek ni sam kriv; seveda kaj posebno pridnega in imenitnega pa tudi ni, da bi se človek ponašal z njim, kakor s kako posebno zaslugom ali z nekim posebnim darom milosti božje. Kakor pri posameznikih, tako pri narodih. Da smo Slovenci ubožen narodič, to resnico slišimo skoraj vsaki dan, od vseh strani, tudi od neprijaznih, tako da nas že ušesa bole. Nič slavne zgodovine, nič sijajnega narodnega plemstva; zemlja ponajveč malo rodovitna, da ne more živiti vseh svojih prebivalcev, naj tudi delajo kakor črna živina. »Stvarnica« nam ni bila tako radodarna, kakor se je videla našemu lahkodušnemu Vodniku; meni se zdi precej skopa in stisnjena gospa. Toda človek ne sme godrnjati; kakor berač mora hvaležen biti tudi za najmanjši dar. Pridni ljudje smo vobče Slovenci, razumni tudi, varčni — no, varčni bi bili morebiti včasih lahko malo bolj; to vendar vse skupaj smemo reči, da nismo ravno napačni ljudje. Svet torej, če noče biti krivičen, nam ne sme očitati našega siromaštva. Ne ošabno zaničevanje in oblastno preziranje, ne zaničljivo milovanje — priznavanje in hvala gre Slovencu, da se je navzlic vsem neugodnostim in zaprekam pritrudil do te stopnje v svojem narodnem razvoju. Saj čudo je že to, da si je v tako neugodnih razmerah ohranil svojo narodnost, ko se je moral brez podpore ali vzpodbuje od katere strani zanašati samo na svojo moč, da narodnost slovenska ni sčasoma izginila in skopnela kakor snežen ostanek ob gozdnem robu, ki ga od vseh strani ližejo gorki žarki pomladanskega solnca. Kaj

pravim brez podpore ali vzpodbuje? Vesel bi bil, ko bi se mu ne bilo valilo kamenje na pot! Ne samo ohranil, razvil in izobrazil si je svojo narodno govorico, da se v njej lahko, četudi včasih malo okorno, izrazi vse, kar človek modrega ali lepšega misli in čuti. Ustvaril si je slovstvo, četudi ne veliko, pa vendar toliko, da ga ne ponese v svojem robcu niti tista velikanova hči v znani nemški pesmi, v tistem robcu, v katerem je prinesla kmeta, s plugom in volmi zavitega, s polja domov svojemu očetu, nikar pa Anastazij Grün redivivus, kakor se je ustil njega dni.

Jezik to je Slovencu jedino narodno blago, jedino, kar veže in druží slovenske sinove, ki jih ločijo reke in gore in deželne meje. Ni čudo torej, da je ljubil in negoval ta jedini svoj zaklad, kakor mati svojega jedinega otroka. Njemu so bile posvečene najboljše moči v narodu. Najblažji možje-narodnjaki so ga pilili in gladili in izobraževali vsaki po svoji vednosti in moči. Tako je bilo, in tako je z malimi razlikami še zdaj.

Lepo, zaslužno, rodoljubno delo! Čast in hvala možem! Ali tudi tu velja: mnogo jih je poklicanih, malo izvoljenih. Koliko se je pri tem delu potratilo narodnih močij, ki bi se bile bolje obrnile drugam, kjer bi bile več koristile! Koliko kvare je tudi napravila, poleg vse dobre volje, nerodna, včasih tudi svojeglavna gorečnost! Vsaki Slovenec tako rekoč je rojen jezikoslovec, če že družega ni. Vsaki meni, da sme govoriti in soditi o jezikoslovstvu kakor o vremenu ali politiki! In to ni dobro, kakor ni dobro, če ima bolnik preveč zdravnikov, ali otrok preveč odgojiteljev; tudi tedaj ne, ko bi bili to sami modri in učeni možje, kar pa niso vselej; vmes so včasih tudi stare — ženice, ki so pa navadno najbolj glasne in gostobesedne. Tako tudi ni dobro za jezik, če jih je preveč, ki ga izobražujejo, sosebno ako — kar se le prerado zgodi — vleče vsaki na svojo stran. Kaj lepega je mnogovrstnost in individualnost, ali to pa vendar ni, da bi imel vsaki pisatelj svojo slovnico, da si nista dva časnika podobna v pisavi! Glasovita akademija francoska ni moj vzor; prepričan sem, da je ona mnogo kriva tiste neprijetne jednoličnosti francoskega jezika. Vem, da je vsakemu pisatelju treba nekoliko prostosti v pisavi, da more izobraziti in uveljaviti svojo posebnost, tisto, kar ga loči od drugih in mu daje neko osebno veljavo. Ali vse to v nekih mejah, onkraj teh pa se začenja gola svojevoljnost, brezzakonstvo.

Kaj boš ti? se mi tu poreče; kaj se vtikaš v stvari, katerih ne umeš, ker se jih nisi učil? Ti hočeš zabavljati, ti dobre svete in nauke dajati o pravilni slovenščini, ki nisi izučen in izprašan jezikoslovec slovenski! Kje imaš svoje izpričevalo, kje svoj »sposobnosti dokaz«?

Istina! To je tako resnično in pravično, tako modro govorjeno, da bi se jaz le smešil, ko bi hotel ugovarjati tako krepko osnovani obtožbi. Vse res, in vender me ni sram, še skoraj vesel sem svoje slovensko jezikoslovske neučenosti. Jaz visoko čislam učene može-jezikoslovce, se jim klanjam do tal in Boga hvalim, da nam jih je dal toliko in tako izvrstnih, in upam, da nam jih bo še. Ali prepričan sem tudi, da sme, vso čast učenosti, pri takem vprašanju vmes govoriti tudi človek neuk ali morebiti samouk. Saj je tudi v drugih znanstvenih strokah včasih lajik ugenil kako prav pametno; vzemimo samo zdravništvo: Priessnitz je bil kmet, Kneipp pa je župnik, da imenujem samo dva moža, in vender ju je hvaležni svet priznal za prava dobrotnika človeštva, kar se ne more reči o vsakem — doktorju, če je tudi morebiti vseučiliški profesor in dvorni svetnik še po vrhu in se oblastno posmehuje tistima »mazačema«, kakor vsem onim, ki iščejo ali so iskali pri njiju pomoči. Izkušnja namreč uči, vsaj mene, da je tudi nekaj izvoljenih, ki niso poklicani. Ali, da jasneje govorim: jaz sem prepričan, da, če hoče človek v kateri stvari si biti biti kaj posebnega, trajno veljavnega, mora imeti neki poseben dar božji ravno za tisto stvar, v kateri se hoče povzdigniti nad svoje vrstnike. Jaz nikakor ne verjamem, da bi bil Aleksander Veliki, ko bi se bil brez tistega božjega daru odgojeval in šolal na to stran, spisal Ilijado in Odisejo. Naš Prešeren, naj bi bil tudi z odliko zvršil vse vojaške učilnice, bi menda ne bil nikoli s svojim vojskovodstvom zasedel francoskega ali pa kakega družega prestola. In nasproti Napoleonu, tako genijalen mož, težko da bi bil svetu podaril »Nezakonsko mater«. Vse akademije tega sveta ne naredo iz človeka pesnika, če nima tiste nebeške iskre v sebi. Ali hočem s tem reči, da ni treba odgoje, uka? Čudno bi bilo, ko bi jaz trdil kaj takega. Ali kaj pomaga vse pihanje, če pa ni žive iskre v pepelu? Brusiti je treba demant, da dobi pravi »ogenj«, ali če hočeš demant brusiti, ga moraš najprej imeti.

Toda da mora človek rojen biti za pesnika, to je že stara, priznana resnica. Ali tisti »nascitur« ne velja samo za pesnika, ampak tudi sploh za umetnika, da, celo za učenjaka in — naj se to tudi komu čudno zdi — za rokodelca!

Prav zanimivo vprašanje, o katerem bi se dalo mnogo reči, ali zdaj govorimo o jezikoslovstvu. Tudi za jezikoslovstvo mora imeti človek neki poseben dar, posebno pa za tako jezikoslovstvo, kakršnega potrebujemo Slovenci. Nam je treba jezik šele tako rekoč ustanoviti, določiti pravilno pisavo. Med raznimi poti, po katerih se je

hodilo do sedaj, kakor se je komu zdelo, je treba najti nekega srednjega, najboljšega. Za to pa je treba nekega prirojenega, rekel bi, instinkta ali morebiti takta. Jezik, največji umotvor, ki ga je ustvaril duh človeški, je mnogoterno sestavljen stvar, proizvod mnogih, različnih »činiteljev«, nekaka poslednjica (rezultanta) iz mnogih sestavnih (komponent). Hudo se motijo učeni možje, ki menijo, da je ali da bodi v jeziku merodajna jedino stroga logika, ki zametajo in mečejo iz njega vse, kar je v kakem nasprotju z njo. Gorje jeziku, gorje naši slovenščini, če bomo merili vse njene prikazni samo z logičnim merilom! Vsaki jezik ima vse polno stvorov, ki so nelogični in vendar popolnoma dobri; zakaj dobri? zato, ker se splošno rabijo. »*Usus tyrannus*«. Samo jeden vzgled: Z mojim bratom sva šla, kar hoče reči: jaz in moj brat, to je gotovo nelogično, in vendar se sme rabiti brez pomisleka. Po sreči ginejo taki jednostranski nauki bolj in bolj in se umikajo drugim, ki ustrezajo bolje jezikovemu bistvu. Jezikove pojave smo začeli opazovati, spoznavati in razlagati z dušeslovnega stališča, in tu se vidi vse drugače. To je velik napredek.

Lepo je znanje stare slovenščine, da, potrebno, če hoče človek do dna, znanstveno spoznati novo slovenščino; koristno je, če je več drugim slovanskim narečjem, mnogo se nauči iz njih; ali vsa ta učenost človeka še ne dela sposobnega, da bi nam bil pravi sodnik in vodnik v vseh rečeh, ki se tičejo jezika in pisave, če nima tistega posebnega daru, o katerem sem govoril. Najbolje seveda je oboje skupaj, če se ta naravni dar razvija z učenostjo. Posebno pa je koristno opazovati in premišljevati druge jezike, stare in nove, in preiskavati, kaj imajo vkupnega, kaj različnega. Iz tega se zadobi sčasoma nekak čudovito jasn poem o bistvu in življenju jezika samega na sebi. To spoznanje nas zopet vodi ter brani hudih zmot, izvirajočih iz jednostranstva, ko se pečamo s svojim lastnim jezikom.

Po tem dolgem predgovoru in splošnem besedovanju hočem ob kratkem povedati svoje mnenje o slovenski pisavi.

Prvič. Ogibajmo se kolikor moči tistih tujk, ki pačijo, naj se vidijo še tako imenitne in gosposke, vsaki jezik, tudi slovenski. Vem, da so o tem drugzega mnenja naši učenjaki in veljaki novejše šole. Ne samo, da brez pomisleka, da, z nekim posebnim veseljem in zadovoljstvom trosijo tiste kulturne izraze grške in latinske po svoji pisavi, kakor trosi kuharica s polno roko rozine po razvaljanem testu, da bode potica bolj vkusna. Tudi stare, neimenitne nemke, ki si jih je ljudstvo sčasoma nabralo za vsakdanje potrebe, ki smo jih pa z mnogim trudom potrebili iz omikanega govora, se nekaterim možem

ne zde več tako zoprne, da, četudi zdaj nekako boječe, jemljejo te pritepenke vender zopet pod svojo streho. Tako smo na pravem potu, da pridemo naposled zopet do ljube »kranjske šprahe«.

Tu pa nimam v mislih takih tujih besed, ki so se že popolnoma ukoreninile in udomačile pri nas, tako da jih le učenjakovo oko spozna za tujke; take rabimo brez pomisleka. Tu ne smemo biti prestrogí, drugače nam ne bo nazadnje že nobena beseda dovolj slovenska. Tudi tu je treba — takta. Ne predaleč na nobeno stran!

Koliko tujk, nepotrebnih tujk, so v našem času potrebili iz svojega jezika Nemci, katerim je bila prej vsaka beseda prav! Kaj pa še Ogrí! Celo stran ogerskega časnika bereš lahko — umeti ti ni treba besede — pa ne najdeš jedne tujke. Ali pa beri vozni red na železnici! Kako drugače je to v kakem ruskem ali poljskem listu; tu vse mrgoli samih tujih besed in izrazov. Malo boljše v čeških ali hrvaških. Pravi beraški plašč!

Drugič. Tiste slovenske besede, ki smo jih postavili namesto iztrebljenih tujk, ohranimo; ne zamenjavajmo jih zopet z drugimi, ko so se udomačile in jih tudi že rabi, ali vsaj ume prosto ljudstvo (zrak — vzduh; zgodovina — povestnica). Ne iščimo povsod germanizmov. Marsikateri izraz je vzet iz nemškega in se vender prilega duhu slovenskega jezika.

Tretjič. Pustimo že vender tisto neuspešno približevanje k drugim slovanskim narečjem, sosebnó hrvaščini. Hrvatje naj pišejo hrvaško, mi pa slovensko; saj si vender lahko ostanemo bratje in se lepo sporazumevamo med seboj. Iz tiste mešanice ne bo dobrega kruha. In pa tisto novo besedosledje! ‚Oče imel je tri sine.‘ — ‚Tu zagledal ga je‘ . . . To je morebiti vse prav pristno slovansko ali hrvaško — našemu ušesu je zoprno! Tudi tu je treba hoditi po nekem srednjem potu, da ne zabredemo ne v Scilo, ne v Karibdo.

Četrtrič — toda dovolj! Ko bi hotel tu izsuti vse, kar imam v vreči, menim, da bi me častiti bravec (tako!) po strani pogledal. Samo jedno še, kar se mi zdi poglobitno.

Dočakali smo, česar smo čakali pol stoletja, veliki slovensko-nemški slovar. Dočakali, pravim, četudi še čakamo zadnjega snopiča. Res, prav pravi grški pesnik: »Mnogo se lahko zgodi med čašo in ustnico žejno«, vender upam jaz, da z božjo pomočjo doživim tudi konec. Recimo, da imamo slovar. Kaj je zdaj naša dolžnost? Najprej: omisliti si ga mora, kdor le vzmore njegovo ceno. Drugo pa je to, da je vsakega Slovenca, kateri kaj piše, sveta narodna dolžnost, ravnati se po njem; ta slovar nam bodi zdaj nekaka akademija. V

dvomnih slučajih iščimo pri njem sveta, kakor so ga iskali Grki pri Pitiji v Delfih. Temu to ne bode prav, onemu ono, gotovo; čisto naravno! Tudi meni ni prav vse po volji. Tiste črešnje, ki jih pastir v raztrganih, črevljih pri čredi premožnega kmetovavca gleda pripognjen črez plot, meni nič kaj ne ugajajo. Posebno čez naj bi nam bili pustili brez tistega, četudi po starosti častitljivega, pa vender neokretnega in čisto nepotrebne *era*! Če se jezik že gladi sam, zakaj bi ga ovirali v tem hvale vrednem prizadevanju? Tudi še drugega kaj mi noče prav v glavo. Želel bi bil tudi, da bi se bilo tistim tujim pritepenkam pritisnilo kako svarilno znamenje na čelo. Vender vse skupaj se mora reči, da je ta slovar — ne, da je vrlo dobro delo, tega jaz kot nestrokovnjak nimam pravice reči. Tisto pa, kar sme vsaki gorjanec reči Rafaelovi madoni, namreč, da mu ugaja, smem menda reči tudi jaz novemu slovarju, ne da bi se mi očital napuh. Tudi taki možje, ki so prepričani, da kako stvar bolje vedo, imajo dolžnost, da, dolžnost svoje boljše prepričanje žrtvovati tako potrebni jedinosti v pisavi. Tu velja tisti »sacrificio dell' intelletto« in »laudabiliter se subiecit.«¹⁾

Pred vsem drugim pa je treba, da se spravijo nemudoma v soglasje z merodajnim slovarjem naše učne knjige, najprej za ljudske šole, potem pa tudi srednješolske knjige. Prvo imenovane sem jaz v zadnjem času pregledal skoraj vse; te kar vpijejo po prenapredbi, po soglasnosti v pisavi. Otrok bere: kdar, kedar, kader, kadar in to lahko vse na jedni strani; kaj naj si misli? Nekdaj smo spoštovali svoje starše, to je bilo dovolj; zdaj imajo otroci svoje starše, stariše, roditelje in — svoja roditelja! In poleg tega svojo družino, rodovino, rodbino, obitelj; svoje sorodstvo in žlahto! Jaz nisem vesel takega bogastva v jeziku. Tako bogastvo je velikokrat znamenje notranjega siromaštva.

Tako; jaz sem storil svojo dolžnost, drugi naj store svojo, tudi
 »Ljubljanski Zvon«.

Jos. Stritar.

¹⁾ Velepoštovanemu g. pisatelju gorenjih vrstic si usoja uredništvo izjaviti, da se popoluoma strinja glede na »sacrificio dell' intelletto«, ki ga treba doprinesiti novemu slovarju. Saj smo tudi sami že namerjali, napraviti izjavo in poziv v tistem smislu o priliki, ko se slovar završi s 23. sešitkom in dopolnilno polo, obsegajočo popravke. Tu nas je pa današnje »Dunajsko pismo« prehitelo. A jako hvaležni moramo biti g. pisatelju, da je že sedaj sprožil to misel. — Da se o nekaterih postranskih, malovažnih posamičnosti ne ujema uredništvo z »Dunajskim pismom«, n. pr. ravno glede tistega črešnje, o tem ni da bi besedico potrošili, tem manj, ker se je g. pisatelj v tej malenkosti po svoji izjavi »laudabiliter subiecit« Pleteršnikovi pisavi, kakor se ji hočemo i mi v drugih.

